

Βασίλης Μιχαηλίδης

Η Χιώτισσα

εν Λεμεσώ, κατά το 1821

Αντάν εκόψαν τους Δεσποτάες *
μες' κ' είν τα βάσανα τα πολλά,
που 'ρταν καμπόσοι Αρναουτάες *
στην Λεμεσόν με το Χατζαλάν *
κ' είχαν τον μαύρον Χάρον μιτά τους
κ' ο κόσμος έτρεμεν τ' άρματά τους,
που 'τουν οι τόποι νεκατσ' ιασμένοι
κάθε καντούνιν κ' αι μαχαλλάς
κ' ήτουν στα σπιδκια τους τρυπωμένοι
που τα σουρούπκια του φου* οι λαs*,

10

πάνω στην βράσην κ' είν' του θανάτου
εις της Αγιάναπας* την μερκάν
τα λιοβουττήματα 'νου Σαββάτου
πώξω μιας πόρτας είχ' εν μιαν ρκάν*
δκιακονητίαν* κ' επαρακάλεν
με την βραγνήν της φωνήν κ' ελάλεν:
-Κάμε, κ' υρά μου, το ψυχ' ικόν σου
κ' εμέν τ' ανήμπορου του μιστού,
να σου χαρύν' ο Θεός το φώς σου
κ' ί' άς έν για τ' όνομαν του Γριστού.

20

Ευτύς ανοίει κ' αι ποσ' ιεπάζει
πώναν πορτίν του παναθυρκού
που πανωθκιόν της κ' ι αναστενάζει
σιγιάν την αγ' γ' έλισαν μια Τουρκού.
Θωρεί την ρκάν κ' αι πάλε θωρεί την
κ' αι με το νέψιμόν της καλιεί την.
Η ρκα εβώβωσεν στην θωρκάν της
κ' έν είπεν λόον πο κ' εί κ' αι κ' ει,
γιατ' είδεν άρπα* την ομορφκιάν της
κ' εστάθην κ' έμεινεν ξηστικ' ή.

30

Αναστενάζ' η Τουρκού π' απέσσω
κ' είπεν περίλυπη σιανά:
-Βουράτε, σκλάβες, φέρτε την έσσω
τούν την Ρωμαιοσσαν* που δικιακονά.
Κ' ευτύς οι σκλάβες με την χαράν τους
βουρούν, κ' εφέραν την στην κ' υράν τους.
Ότι κ' εστράφησαν κ' εσταθήκαν
κ' εκαρτερούσασιν να τους πει,
μ' έναν της νέψιμον εχαθήκαν
άψαν κ' εσβήσασιν σιγιαν στραπή.

40

Πριχού ν' αρκέψει να πει το πειν της
η πληξημιά η Τουρκού στην ρκάν,
το κλάμαν έπνιξεν την φωνήν της
κ' αι πκιόν δεν είχ' εν παρηορκάν.
Αννοίει η ρκά κ' αι παρηορά την
κ' ί' ούλα την μάναν της αρωτά την:
-Είντα 'χ' εις, κόρη μου, πικραμμένη
κ' ' έχ' εις τα μμάδκια σου ποταμούς;
Πε μου κ' αι μεν πεις πως είμαι ξένη·
δεν έχ' ει πλάσμαν δίχως καμούς.

50

Μέσ' σ' τον τον κόσμον, κόρη μου, ζ' ούμεν
κ' ' έχομεν ούλλοι μας το γραφτόν*
που την βουλήν του Θεού να φκούμεν
δεν είναι, κόρη μου, βουλετόν.
Έχουμεν ούλλοι δικούς θαμμένους·
ο Χάρος πκοιούς δεν έχ' ει καμένους;
Η πλήξη πάπαθεν η καρδικιά σου
σφάζει κ' αι Τούρκον κ' αι Γρισκιανόν·
θέλω να μείνω κόμα μιτά σου
κ' ' ασ πα' να χάσω τον 'σπερινόν.

60

Περίτου άψασιν τα λαμπρά της,
περίτου η πλήξη την συμπουρκά,
περίτου έκρουσεν η καρκιά της
απού τα λόγια πούπεν η ρκά.
Κ' αι σαν αρνάδα* νεροκαμένη*
ππεφτει στο στήθος της ρκάς κλαμένη
κ' ί' αρκ' εύκει φίλημαν του σταυρού της
κ' ' η σκοτωμένη της η φωνή
κρυφή εξέβηκ' εν του λαιμού της:
-Αχ! είμαι, θκειούλλα μου, Γρισσιανή.

70

-Πάψε τα δάρκα σου, πκιον κανεί σε
πάνω στες βούκ' κ' ες σου να κ' υλούν
κ' αι πε μου, κόρη μου, πόθθεν είσαι
κ' αι τ' όνομάν σου πώς το λαλούν;
-Από την Χ' ίον την μακ' ελλεμένην
κ' αι τ' όνομάν μου λαλούν μ' Ελένη.
-Κ' αι πκοιοί, κορούλλα μου, σε τουρκ' έψαν;
κ' αι πκοιοί σου κάμαν τούν' το κακόν;
Γονιούς εν είχ' ες, κ' ' εν σε γυρέψαν;
Μάγκου* δεν είχ' ες μακροδικόν*;

80

-Κ' αι που εν κ' είνος ο νους, α θκειούλλα,
κ' αι κ' είν' η όρεξη κ' ' η ζωή,
κ' αι που εν κ' είν' η γερή καρτούλλα
πων να τα πει κ' αι να μέν ραεί·
θωρώ νεκρούς 'κόμα ομπροστά μου·
κ' ' εν ο βασμός* 'κόμα μέσ' στα φκιά μου·
ήτουν της σόρτα*ς μου, θκειά, κ' ' εμέναν
να δω την Χίον μου μακ' ελλειόν,
να ππέσω δίχως γονιούς στα ξένα
κ' αι να με τρώει το νεκαλειόν*.

90

Η Τρίτη εν μέρα καταραμένη
κ' ' ήτουν η μέρα τούν' του κακού
κ' ' είμαστον έσσω μας τρυπωμένοι
απού τον φόον του μαχ' αιρκού·
κ' αι με τον φόον εις την καρκιάν τους
οι λας εβκήκαν εις την δουλειάν τους.
Που τον κ' αιρόν της Λαμπρής που κάμαν
κ' ειν τ' αλλησμώνητον μακ' ελλειόν
που τότες εν μας λείπει το κλάμαν·
πάντα με πίκρες κ' αι νεκαλειόν.

100

Κ' είν' την ημέραν κ' αι κ' είν' την ώραν
που γίνην πάλε τούν' το κακόν
ο αρφός μου ήτουν έξω στην Χώραν
κ' ί' ο κ' ύρης μου ήτουν εις το χωρκόν
κ' ' οι Τούρκ' οι έξω αρματωμένοι
εκαρτερούσαν τριβικ' ιασμένοι*·
Εγίω κ' ' η μάνα μου οι πικραμμένες
είχαμεν πάντα παραγ' γ' ελιάν
κ' ' ήμαστον έσσω ρωμανισμένες*
προσκολισμένες εις την δουλειάν.

110

Εγιώνη επότιζα τα καβάκ' ια*
κ' ' ήτουν το χώμαν πολλά σκληρόν
κ' ' είχαν κ' αι σύρπην* πολλήν τ' αυλάκ' ια
κ' ί' ούλλον κ' ' εστ' αλωνεν το νερόν·
κ' ' ήμουν βκιαστή κ' αι δυσπυρκασμένη
κ' ' ήμουν δρωμένη κ' αι ποσταμένη*.
Η μάνα μου ήθεν να ξηντιλήση*
του πιθαρκού τον καταστατόν*
κ' ' επεριπκοιέτουν ν' ανακα' ινήση
νάκκον προζύμιν για ζυμωτόν.

120

Θεέ μου, μεν δώκης έτσι σόρταν!
Κάλλιον το πλάσμαν να μέν πλαστεί!
Ακούω μιάν πουμπουρκάν στην πόρτα
κ' αι ππέφτ' η πόρτα χαμαί σωστή
κ' αι μέναν βρύχος κ' ' έναν χωχώιν
έδωκεν έσσω το Τουρκολόν.
Εγίω τιτσιρά, μεσοντυμένη,*
που την πολλήν μου την αντροπήν
έμεινα μεσ' στα δέντρα χωσμένη
κ' ' είχα τα μμάδκια μου σαν στραπήν.

130

Επεριπκοιούνταν να μπούν να σφάξουν
να μπούν ν' αρπάξουσιν, κ' αι πριχού
που την αυλήν κόμα να διαλλάξουν
έμπην της πόρτας κατά λαχού
αρματωμένος ευτύς ο αρφός μου
κ' ί' ούλλα που να 'μνηκεν ο Θεός μου.
Λαλεί τους: Τούρκ' οι, σταθήτε πίσω·
αν ηδκιαλλάξετε ασ' κ' ελλιάν
εν να βουπητήσω να σας μελίσω*·
κ' αι κ' είν' επαίξαν μιαν πιστολιάν.

140

Ότι κ' ί' ακούστην η πιστολιά τους
ευτύς σκουλλίζει τον ο θυμός
κ' 'επλατυδικιάστηκ' εν ομπροστά τους
κ' 'εγίνην κόκ' κ' ινος κ' αι χλωμός
κ' αι θαμπωμένος απού το γαίμαν
άρκ' εψεν πόλεμον κ' 'επολέμαν·
τ' άρματα πκιόν εστραφτοκοπούσαν,
επουμπουρίζαν οι πιστολιές
κ' αι τα κορμιά εκουτρομπελλούσαν
κατακομμένα που τες ππαλιές*.

150

Έτυχ' εν ένας να με πεισκάσει*
κ' 'έρκετον ούλλα τον ποταμόν,
ούλλα τον σίφφουναν να με πκιάσει
κ' 'εφώναξα του με τον θυμόν:
-Φύε, παράπλασμαν, μέν με πκιάσεις,
φύε κοντά μου μέν κοστερκάσεις.
Έβλεπου πάνω μου μεν δικλήσεις*
γιατί στραώννει σε ο σταυρός.
Έβλεπου πάνω μου μέν τανύσης,
γιατι μεινείσκεις ευτύς λορός.

160

Σύρνω την τσάππαν μου, πηλωμένην,
να τον ηρτώσω μεσ' στα μυαλά
μα κ' είνος έρριψεν με φυρμένην
με μιαν γροθκιάν του, μεσ' στα πηλά.
Δεν είχα μάναν, δεν είχα κ' ύρην
μήτε κανέναν να με ποφύρει
κ' αι πκιόν δεν ένωθα, θκειούλλα, τάξην·
έμεινα τέλεια σαν την νεκρήν·
ήτουν καλλιόν μου νείεν με σφάξει
παρά να ζ' ώ'τσι ζωήν πικρήν.

170

Ύστερα, πώφερα τα μυαλά μου,
άκουσα τούρκ' ικ' ην συντυχ' ιάν·
είδα Τουρκούδες πολλές κοντά μου
κ' 'εφόρου τούρκ' ικ' ην φορες' ιάν·
τούρκ' ικον σπίτιν, τούρκ' ικα ούλλα,
που νείεν μεν είνε πλαστώ, θκειούλλα.
Γυρέυκω, έλειπεν ο σταυρός μου,
πούχα κρεμμάμενον στον λαιμόν.
Άχ! είπα: αρνήθην με ο Χριστός μου
κ' αι πκιόν εγύρευκα σκοτωμόν.

180

Γύριζει, μέρα πριν να χαράξει,
πριχού να κράξουν οι πετεινοί,
κ' αι κόμα πλάσμαν πριν να διαλλάξει
μεσ' σ' κ' είν την Χώραν την σκοτεινήν,
με τουν τον μπέην, που να λορώσει,
παίρνουν με κάμποσες κ' αι καμπόσοι
σ' έναν καράβιν σαρπαρισμένον
κ' 'ηύρεν τον άνεμον περισσόν
κ' 'ευτύς ελάμνισεν το κλεισμένον
κ' 'ήρταμεν ισ' ια στην Λεμεσόν.

190

- Πάσκισε, θκειούλλα μου, να γλυτώσω
κ' αι σαν να χτίζης μιαν εκκλησ' ιάν.
-Μπορώ το γαίμαν μου να χ' υονώσω,
μα δεν σε 'φήννω μεσ' στην Τουρκ' ιάν!
Μπορώ τον κόσμον να τον χαλάσω,
για να 'ύρω τρόπον να σε ποσπάσω.
-Νά, δκυό γρουσά ν' άψεις δκυό λαμπάες
στην Παναγίαν κ' εις τον Χριστόν,
κάμε παράκλησην με παπάες
να βοηθήσουν να ποσπαστώ.

200

Βκαίνν' η γερόντισσα, πκιάννει στράταν
κ' αι μπαίνν' ο μπέης* με μιάν Τουρκούν
κ' υπαρισσόκορμην, μαυρομμάταν,
μεσόγλωμην κ' αι στεγνοβουκκούν.
Θωρεί την κάλλην του δαρκωμένην*
στα γόνατά της πουκουππισμένην*.
Λαλεί της: Είντα 'χ' εις, Κιουλσαπά* μου,
κ' 'είσαι κλαμένη πάλε τωρά;
Που τον κ' αιρόν που σ' έχω μιτά μου,
δεν είδες στάξην κ' ί' εσου χαράν.

210

Έχω σε μεσ' στα γρουσά χωσμένην,
είσαι χωσμένη μεσ' στα καλά,
είντα 'χ' εις κ' 'είσαι πάντα κλαμένη
κ' αι η μουτσούνα σου δεν γελά;
Αν έχ' εις τίποτε που σε λείπει,
πέ μου· γιατί να σε τρώει η λύπη;
Αν πεις που σκλάβες; έχ' εις βριμίδιν·
αν πεις που σκλάβους; έχ' εις κοπήν·
αν πεις που ρούχα, που στολίδιν;
έχω σου στοίβες, δεν θέλω πειν.

220

Εσέν ἴπο οὐλλες σας, Κιουλσαπά μου,
ἦρτεν η σόρτα σου βολικά
κ' ἔππεσες ἄρπα στα μερτικά μου
για να δκιαβαίνης βασιλικά.
Είντα κακόν εν τούτον μιτά σου
κ' ἔν ημπορεί να χαρεί η καρδικιά σου;
Αν τύχ' ει κ' ἔειπεν καμμιά Ρωμαίισα
πως ἔχ' εις Τούρκον να σ' αγαπά
κ' αι η καρδικιά σου κρούζει που μέσα,
πέ μου το, μεν κρυφτείς, Κιουλσαπά!

230

Κάμνω να κλάψουν ευτύς μανάες,
τον κόσμον κάμνω τον γερημιάν·
στήννω σου πύρκους με κ' εφάλαες,
στήννω σου κάστρα με τα κορμιά·
κάμνω σου θάλασσαν με το γαίμαν
ευτύς σ' αι βρίσκω πκοιός εν το θέμαν.
Κ' ι' αν θέλεις, σφάξε τον μανιχ' ἦ σου,
αν θέλεις, κάψε τον ζωντανόν,
αν θέλεις, μέλισ' τον απατή σου,
να ἴυρεις σιούρκασην κ' αι παμόν.

240

-Μούλλωσε, μεν μου πεις παραπάνω,
δεν θέλω φόνους κ' αι μακ' ελλιά·
ακούω κ' ἔν μπορώ ν' ανασάνω,
βρίξε πκιόν πε μου για τα παλιά.
Εμέναν ἄλλος εν ο καμός μου:
Ζ' ουν οι γονιοί μου κ' αι ζ' ει ο αρφός μου;
-Ο ένας, ἔν-ι-ξέρω, ο γονιός σου·
να πώ το ψέμαν είντα φελά;
Ἵμως η μάνα σου κ' ι ο αρφός σου
ζ' ούσιν κ' ι' οι δκυό τους κ' ἔν κ' αι καλά.

250

Τούτ' η χανούμισσα* η νιώτατη
ἦτουν κλαμένη μεσ' στα στενά,
που τον αγάν της ἦτουν φευκάτη
κ' αι για να μεν μείνη να πεινά,
ἄησ' την ἔσσω να ζ' ει μιτά μας,
ναν με τες ἄλλες σκλάβες κοντά μας.
Τότες ο Μπέης δειπνά κ' αι φεύκει
κ' αι πάει ἔσσω του Χατζ' ἀλά
κ' αι η χαρά του κ' εἰ περισσεύκει,
γιατ' ἦτουν φίλοι κ' ἔοι δκυο πολλά.

260

Τότες ρωτά η κ' υρά την ξένην
μισοκλαμένη κ' αι σιανά
πως την λαλούσιν κ' αι πόθθεν ἔνει
κ' αι πως ευρέθην μεσ' στα στεν' α.
-Μεν μ' αρωτάς, κ' υρά, κ' ἔη καμένη
εἶμαι πολλές πίκρες ποτισμένη.
Εἶμαι νωστάρμαστη* με τρεῖς ἄλλες
μ' ἔναν κ' ἔοι τέσσερεις* ασκερλήν*
κ' ἔλοοφέραμεν τες προάλλες
κ' αι το κακόν εγίνην πολλύν.

270

Ἐχ' ει που τότες καστιορούν* με
κ' αι μέραν νύχταν ξητιμασιές·
ὅ,τι κ' αν τύχ' η κακολοούν με·
η φάκκα πάνω της Αἴσ' ἔς.
Ἐννοἴξα κ' ἔβκῆκα γιάλι γιάλι
κ' ἔπκιασα στράταν κ' ἔ' όπου με βκάλει.
Εἶμαι, χανούμγκατη, που την Χώραν
κ' αι που γενιάν κ' αι σόρταν καλήν·
που νεἶεν κάψ' ο Θεός την ὠραν
που εγεννιούμουν εις το σελλίν.

280

Ἦρτεν η Πέφτη κ' αι, πρίν σιγράση,
τριβικ' ἰασμέν' η Τουρκού σ' υφτή
θωρεἶ π' απέσω που το καφάσιν
κ' ἔη ρκά χαρούμενη κ' αι βκιαστή
ἔρκετουν ἔσσω της ἴσκομαχώντα.
Πέμπει τες κλάβες ευτύς βουρώντα
κ' αι πάν κι' εφέραν της την κοντά της.
Κ' ἔειδαν πως ἔνεψεν την κ' υράν
κ' ἔευτύς εφύασιν π' ομπροστά της
κ' ἔ' ἀρκέφκ' η ρκά γεμάτη χαράν:

290

-Ἦρτεν, Ελένη μου, ο αρφός σου
κ' ἔ' εκούκ' κ' ἰσά του τα μια χαρά
κ' ἔ' εσυνορκ' ἰάσαμεν τον φευκόν σου
κ' ἔ' εν το καράβιν κ' αι καρτερά.
Ἄρκοψες νάσαι συνορκ' ἰασμένη,
νάσαι σασμένη, περιποιμένη,
κ' ἔ' εν να σου φέρω κ' ἔ' εν να φορήσεις,
ρούχα τους ναύτες μιάν φορησ' ἰάν,
να βκεις μιτά μου να μου κλουθήσεις
εις τον γιालόν σε μιάν εκκλησ' ἰάν.

300

Η Αἴσ' ἔ, π' ἀκούει χωσμένη
που την ἀρκήν ως την υστερκάν,
χ' ὀνώννετ' ἔσσω σαν πελλαμένη
κ' αι βάλλει μιαν φωνήν εις την ρκάν:
-Εἰς τον Χριστόν μας κ' ἔ' εις τα παιδικιά σου,
να φέρης δκυό φορησ' ἰές μιτά σου·
λαλούν με Ἄνναν κ' ἔ' εἰμ' ἀρπαμένη
ἀπό την Χίον, κ' αι ταπισών
εἶμαι η ἀχαρη πουλημένη
κ' αι γορασμένη στην Λεμεσόν.

310

Κόρη μου, σφάζουν μας σαν αρνάδες·
βρίξε, για όνομα του Θεού.
Δεν είδες, κόρη μου, οι Δεσποτάδες
είνταν πωπάθασιν κ' ιαμπροού*;
Βλέπεστε, κόρη μου, με τον νούν σας,
να μεν πολλύνετε τους καμούς σας.
Εγώ 'ν να φύω κ' ' εσείς σαστείτε·
να μεν σας νόσει η μιά σας μερκά,
αν πεθυμάτε να ποσπαστείτε,
είπεν τους κ' ι έφμεν πκιόν η ρκά.

320

Άρκ' εψαν πκιόν να περιποιθούσιν
κ' αι στους αγίους να τάσσουν κ' ερκά
κ' αι τους αγιούς να παρακαλούσιν,
για νάρτ' η ώρα πων νάρτ' η ρκά.
Ήρτεν ο μπέης κ' ενέην έσσω
Κ' ' είδεν την κ' ι άψεν ευτύς π' αππέσσω.
Λαλεί: Χαίρ ολλά, Κιουλσαπά μου!
Θωρώ τα χ' είλη σου γελαστά,
είσαι χαρούμενη κ' ' η καρδικιά μου
που την χαράν της φτεροπετά.

330

Πάλ' εν να γράψω για τους γονιούς σου,
πάλ' εν να μάθω κ' αι να σου πώ,
να σε ποσπάσω που τους καμούς σου
να μ' αγαπάς κ' αι να σ' αγαπώ.
Ψης κ' ι' ο παρ' άδεισος εν ομπρός μου
κ' ι' ο κόσμος ούλλος ψης κ' ' εν δικός μου.
Έδκιουν το γαίμαν μου να ξεννοιάσεις
να σου γυρίσ' η πλήξη* χαρά,
για να σε δώ να χαμογελάσεις.
για να σε δω σαν είσαι τωρά.

340

Είδα σε κ' ι' άνοιξεν η καρκιά μου·
ποπτέ μου δεν είδα έτσι χαράν·
θέλω να χ' αίρεσαι, Κιουλσαπά μου,
να σ' εύρω κ' ι' άρκοψες σαν τωρά.
-Ένας Θεός ηξέρει, που πάνω·
μπορεί να χ' αίρουμαι παραπάνω·
μπορεί να χ' αίρουμ' εγώ περιτίου·
μπορεί να πλήσσεις εσού πολλά·
στον κόσμον γένεται η βουλή του
κ' είνου τ' αθώρητου στα ψηλά.

350

Ό,τ' εν γραφτόν σου κ' ' εσέν κ' ' εμέναν
απού τον Πλάστην μας εν δεχτόν·
για νάν' ο άθρωπος πάντα έναν,
δεν εν, Αλή-μπεη, βολετόν.
-Τούτα τα λόγια σου τα μελένα
που την καρκιάν σου εν εβκαρμένα·
κ' ' εν ούλλον δίκ' ιον κ' αι μετρημένος
ο κάθε λός σου που λαλείς.
Κ' ι' ευτύς χαρούμενος κ' ι' αππωμένος
δειπνά κ' ' εξέβηκ' εν ο Αλής.

360

Γύριζει η μέρα λαλεί: Σαστείτε
ούλλες οι σκλάβες, τα δειλινά
να πάτε νάκκον να δκιανευτείτε
εις τα περβόλια κ' ' εις τα στενά.
Παρασκ' ευκήν ημέραν εν' κρίμαν
νάσαστον έσσω σαν μεσ' στο μνήμαν.
Εσού, Αϊσ' ιέ, να μεν πας μιτά τους·
με τουν' τα ρούχα σου δεν φελάς
κ' αι δεν ταιρκάζουν με τα δικά τους,
να μεν αντρέπονται που τους λάς.

370

Ήρτεν το δείλις κ' ' οι σκλάβες πάσιν
να δκιανευτούσιν κ' αι να χαρούν
κ' αι κ' είνες πόσσω που το καφάσιν
θωρούν την στράταν κ' αι καρτερούν·
κ' ' είχαν χαράν κ' ' εστενεχωρκούνταν
κ' ' απού τα χ' αίρουνταν εθαρκούνταν
πως ήτουν Πάσκαν τους κ' είν' η μέρα,
πως ήτουν ζάχαρης οι καμοί
κ' ι' απού τα 'δέ κ' ι' απού τα καρτέρα
πως ήτουν γρόνος η σταλαμή.

380

Βουπτά ο ήλιος κ' ' η ρκά εφάνην
κ' ' αντάν την είδασιν πκιόν την ρκάν,
σγιάν να ποσπάστηκαν* με φερμάνιν*
απού την μαύρην κρεμμασταρκάν*.
Έρκεται κ' ' έμπηκεν ποσταμένη,
δικιά τους τα ρούχα τρεμουσ' ιασμένη
κ' αι-“Γληοράτε, βκισσήτε νάκκον,
να βκούμεν έξω με το καλόν
κ' αι καρτερούν μας άλλοι στον λάκκον
κ' ι' άλλοι στην βάρκαν εις τον γιαλόν”.

390

Ότι κ' ενθυθήκαν κ' εξεβήκαν
τέσσερ' ασ' κ' έλλια κ' έναν κ' αιρόν
εις την Μητρόπολην ευρεθήκαν
κ' ελακκοσύρναν* ναύτες νερόν.
Ήτουν ο αρφός της με τα κοπέλλια
του караβκιού κ' αι με τα βαρέλλια
τάχα πως ήρτασιν για να πκιάσουν
νάκκον νερόν που την εκκλησ' ιάν·
μήγαρε ήρταν για να ποσπάσουν
τες δκυό κοπέλλες που την Τουρκ' ιάν.

400

Λαλούν της: Θεκειούλλα ΧατζηΜαρία,
εν ν'αγρυπνούμεν στες εκκλησ' ιές
για σεν που γίνηκες η αιτία
κ' εποσπαστήκαμεν δκυό φτωχ' ές.
Κ' ί' ευτύς αρπάξαν με τα κοπέλλια
πως ετανούσαν εις τα βαρέλλια·
κ' αι μες στην βάρκαν εκατεβήκαν
κ' αι μες στην βάρκαν με δκυό κουπκιές
εις το καράβιν τους ευρεθήκαν
κ' αι ποσπασμένες κ' αι χαροπκοιές.

410

Που το καράβιν πκιόν εδικλούσαν
Κ' είχαν ταμμάτιν τους στην στερκάν·
κ' αι τον Θεόν επαρακαλούσαν
να ξαναδούσιν νάκκον την ρκάν.
Πώξω η ρκά που κρυφοπελλέταν
που την πολλήν την χαράν επέταν.
Τότες ευτύς τα παννιά ορσάραν
κ' επικιάσαν πέλαος τον γιαλόν,
τον Κάβο-Γάττην εκαβαντζάραν
κ' αι πκιόν επήαν εις το καλόν.

Γλωσσάριο - Σχόλια

* *Αυτάν εκόφραν τους Δεσποτάδες... :*

Δεσπότης : Μητροπολίτης

Ο ποιητής αναφέρεται στα γεγονότα της 9^{ης} Ιουλίου 1821.

Με εντολή (φιρμάνι) του Οθωμανού σουλτάνου Μαχμουίντ Β', ο Τούρκος κυβερνήτης της Κύπρου Μεχμέτ Κουτσιούκ εκτέλεσε 486 πρόκριτους Έλληνοκύπριους, ώστε να τρομοκρατηθεί ο λαός και να μην επαναστατήσει όπως συνέβηκε στη ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου. Ο αρχιεπίσκοπος Κυπριακός και οι μητροπολίτες Πάφου, Κιτίου και Κερύνειας ήταν οι πρώτοι που εκτελέστηκαν.

* *Αρναουτάδες (Τουρκ. Arnaut):*

Αλβανοί.

Για να κατακτινίσουν την Ελληνική επανάσταση, οι Τούρκοι χρησιμοποίησαν στο στρατό τους μισθοφόρους μουσουλμάνους από διάφορα μέρη της αυτοκρατορίας τους. Ανάμεσα σε αυτούς ήταν οι Αρναούτηδες (Αλβανοί) και οι Μισιρλήδες (Αιγύπτιοι)..

* *Χατζιαλάς:*

Όνομα Αιγύπτιου στρατιωτικού στην υπηρεσία των Τούρκων.

Τον Ιούλιο του 1821 έφτασαν στην Κύπρο 4 000 Αιγύπτιοι στρατιώτες για να εμποδίσουν το ξέσπασμα επανάστασης κατά των Τούρκων. Ο αρχηγός τους (ασκερλής) ονομαζόταν Χατζιαλάς. Αυτοί ήταν ιδιαίτερα βίαιοι και με τις θηριωδίες τους τρομοκρατούσαν τον κόσμο. Ο Β. Μιχαηλίδης τους ονομάζει, λαυθασμένα, Αρναουτάδες αντί Μισιρλήδες.

* *του φου :*

Γενική της λέξης «Το φως» . Το φως – Του φου (Το φως – Του φωτός)

Το χάραμα του φου : Η ανατολή του ήλιου

Τα σουρούπια του φου : Η δύση του ήλιου

* *οι λας :*

Ο κόσμος, ο λαός

* *Αγιάνναπα:*

Η εκκλησία της Αγίας Νάπας στη Λεμεσό.

* *ρκα :*

Τριά

* *δκιακουητίνα:*

Ζητιάννα (Φήμα: Δκιακουώ)

Η αρχική (αρχαία) σημασία του ρήματος «διακουώ» ήταν «υπηρετώ».

Το ουσιαστικό «διάκκος» - «υπηρέτης» είναι αξίωμα ιεροσύνης στη χριστιανική εκκλησία

Γλωσσάριο - Σχόλια

- * **άρπα** Ξαφνικά, γρήγορα (αραβική λέξη)
- * **Ρωμαίισα:** Ελληνίδα
Οι Βυζαντινοί ονόμαζαν τους εαυτούς τους Ρωμαίους και όχι Έλληνες. Η λέξη «Έλληνας» σήμαινε αυτόν που θρήσκειυε την αρχαία θρησκεία των 12 Ολύμπιων θεών.
Μετά την κατάκτηση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, οι Τούρκοι συνέχισαν να ονομάζουν Ρωμαίους – Ρωμιούς τους χριστιανούς υπηκόους τους.
- * **το γραφτόν – η σόρτα :** Η μοίρα, το πεπρωμένο, το γραμμένο.
Ο ποιητής θυμίζει ότι το γραφτό των ανθρώπων είναι ο θάνατος και κανένας δεν μπορεί να τον αποφύγει..
- * **αρνάδα νεροκαμένη:** προβατίνα διψασμένη
- * **βασμός:** θόρυβος
- * **νεκαλειόν:** ο θρήνος (αρχ. ανακαλητόν) (Ψήμα : νεκαλιούμαι)
- * **τριβικ'ιάζομαι :** ανυπομονώ
- * **ρωμανίζω:** κλειδαμπάρωνω με μεταλλικό σύρτη (Ουσ. Το ρωμανίσι – Ο σιδερένιος σύρτης αμπαρώματος)
- * **το καβάκ'ι:** η λεύκα (είδος δέντρου)
- * **σύρπη:** είδος αγριόχορτου, ζιζάνιο καλλιεργείων
- * **ξηντιλώ :** αφαιρώ τελείως το υγρό από κάποιο δοχείο (ή από πηγάδι) για να το καθαρίσω. (αρχ. εξαντιλώ).
- * **καταστατός** κατακάθι υγρών σε μπουκάλι ή δοχείο
- * **εγιά τιτσίρα , μεσουτυμένη:** Σε μια εποχή που οι γυναικείες στολές κάλυπταν όλο το σώμα, η κοπέλα ένωσε «τιτσίρα», δηλαδή γυνή, όταν οι Τούρκοι μπήκαν στην αυλή και τη βρήκαν «μισουτυμένη», χωρίς δηλαδή την πλήρη φορεσιά της.
- * **μελίζω** κόβω σε κομμάτια (αρχ. διαμελίζω)

Γλωσσάριο - Σχόλια

- * **παλιές** Σπαθιές (ουσ. η πάλα – κυρτή σπάθα)
- * **πεισκάζω::** αντιλαμβάνομαι ότι κάποιος λείπει (αρχ. απεικάζω)
- * **δικλώ:** κοιτάζω, γυρίζω το βλέμμα (αρχ. δικλώ)
- * **μπέης :** κύριος (τουρκ. Βαγ)
- * **δαρκωμένος:** δακρυσομένος
- * **πουκουπισομένος** πεσομένος μπρούμυτα
- * **Κιούλασα (Gül Sabah):** Τριαντάφυλλο της αυγής (Τουρκικό γυναικείο όνομα)
- * **νωστιάρμασθη:** νιόπαντρη
- * **μ' έναν κ'ι τέσσερις:** Η μουσουλμανική θρησκεία δίνει το δικαίωμα στους άνδρες να είναι πολύγαμοι, δηλαδή να έχουν πολλές συζύγους. Οι σύζυγοι λέγονται χανούμοες (τουρκ. Hanım), και όλες μαζί αποτελούν το χαρέμι (τουρκ. harem) του μπέη.
- * **ασκερλής:** στρατιωτικός (τουρκ. askerli)
- * **καστιρώ :** δημιουργώ σε κάποιον προβλήματα, εκ προθέσεως, για να τον ταλαιπωρήσω.
- * **κ'ιαμπροού** πρόσφατα
- * **πλήξη:** θλήψη
- * **ποσπάζομαι** γλιτώνω, ξεφεύγω (αρχ. αποσπάζομαι)
- * **φερμάνι** διαταγή του Σουλτάνου (τουρκ. firman)
- * **κρεμμασταρκά** η αγχόνη, η κρεμάλα
- * **λακκοσύρνω** βγάζω νερό από πηγάδι με κουβά δεμένο σε σχοινί

Εργασίες

1. Έρευνα σε ένα από τα πιο κάτω θέματα:
 - ❖ Βασίλης Μιχαηλίδης
 - ❖ Καταστροφή της ΧίουΗ έρευνα, χειρόγραφο ή έντυπο, να έχει έκταση 150-200 λέξεων (4 –5 παραγράφων).
2. Η Χιώτισσα περιγράφει τη σκηνή της σύλληψής της από τους Τούρκους. Ετοιμάστε μια περίληψη της περιγραφής και εικονογραφήστε την με ένα τουλάχιστον σκίτσο.
ή
3. Παρουσιάστε την όλη «επιχείρηση» από την οπτική γωνία των Τούρκων. Ξεκινήστε ως εξής:
«Αφού πνίξαμε κάθε αντίσταση στο αίμα και κάψαμε όλα τα χωριά του κάμπου, πήραμε εντολή να λεηλατήσουμε και τα μαστιχοχώρια του νησιού. Αυτά τα χωριά δεν είχαν λεηλατηθεί ποτέ στο παρελθόν, γιατί παράγουν μαστίχα για τα μεγάλα χαρέμια της Πόλης και ο Σουλτάνος ο ίδιος τα προστάτευε με φερμάνι. Για το λόγο αυτό, οι κάτοικοί τους, αν και ανησυχούσαν από την παρουσία μας, δεν φοβόντουσαν ιδιαίτερα για τη ζωή τους...»
4. Ποια φράση ή στοίχοι σας κέντρισαν περισσότερο την προσοχή; Σχολιάστε το περιεχόμενό τους και εξηγήστε γιατί τους θεωρείτε αξιοπρόσεκτους;
ή
5. Παρατηρώντας την εικόνα της Χιώτισσας στην πρώτη σελίδα του ποιήματος, περιγράψτε την τούρκικη φορεσιά με την οποία έντυσαν την Ελένη οι απαγωγείς της.
6. Ο ποιητής ολοκληρώνει την αφήγησή του με την αναχώρηση των Χιώτισσων, με καράβι, από το λιμάνι της Λεμεσού.

Συνεχίστε την ιστορία, περιγράψτε και αφηγηθείτε:
 1. Το θαλάσσιο ταξίδι από τη Λεμεσό μέχρι τη Χίο;
 2. Τη σκηνή της επανένωσης των δύο κοπέλων με τις οικογένειες τους.
 3. Τη σκηνή όπου ο Μπέης ανακαλύπτει την απουσία της Ελένης.
 4. Την αντίδραση του Μπέη και τις προσπάθειες του να ξαναβρεί την αγαπημένη του.Ολοκληρώστε την αφήγηση με ένα ευχάριστο τέλος.

ή
7. Είσαι ένας σκηνοθέτης και θέλεις να γυρίσεις μια ταινία στην κυπριακή διάλεκτο. Το σενάριό σου θα βασίζεται στη Χιώτισσα του Βασίλη Μιχαηλίδη, ενώ για ηθοποιούς μπορείς να χρησιμοποιήσεις τους ηθοποιούς κάποιας γνωστής σου κυπριακής τηλεοπτικής σειράς.

Ποιο ρόλο θα έδινες σε κάθε ηθοποιό; Δικαιολόγησε τις επιλογές σου.